

БОГДАН КОЗАК:

за що я найбільше ціную театр?

Богдан Козак - актор Львівського академічного українського драматичного театру ім.М.Заньковецької (з 1963 року), народний артист України. Лауреат премії імені Йосипа Гірняка. Зіграв понад сто ролей, серед яких: Бранський ("Прапороносці" О.Гончара), Микола Задорожний ("Украдене щастя" І.Франка), Богун ("Богдан Хмельницький" О.Корнійчука), Моцарт ("Моцарт і Сальєрі" О.Пушкіна), Марунін ("Кафедра" В.Врублевської), Тарелкін ("Смерть Тарелкіна" О.Сухова-Кобиліна), Кнуров ("Безприданця" О.Островського), Тартюф ("Тартюф" Ж.Б.Мольєра), Петро І ("Павло Полуботок" К.Буревія, "Мазепа" трилогія Б.Лепкого), Тесман ("Гедда Габлер" Г.Ібсена), Возний ("Наталка Полтавка" І.Котляревського), Пилат ("Ісус, Син Бога живого" В.Босовича), Кларенс ("Річард III"), Яго ("Отелло"), Макбет ("Макбет"), Капулетті ("Ромео і Джульєтта"), Полоній ("Гамлет") В.Шекспіра. Як режисер поставив спектаклі: "Звичайна горошина" В.Данилевича, О.Костинського, "В наймах у Мельпомени" та "Я вибираю Березіль" Н.Бічуї, "Орфееве чудо" за творами Лесі Українки. Викладав майстерність актора у студії при театрі ім.М.Заньковецької, сьогодні - професор ЛДВМІ ім.М.Лисенка. Любить поезію Т.Шевченка, Б.І.Антонича, М.Рильського. Створив телевізійну шевченкіану: "Кавказ", "І мертвим, і живим...", "Великий льох". Автор методичних посібників "Лесь Курбас. Театральні закони та акценти", "Всеволод Мейсхольд. Мистецтво театру".

Пам'ятаєте вислів - "Король на сцені грає почт"? Це правильно, якщо король - декоративна постать. А якщо значна особистість?

Саме такими особистостями бачимо на сцені сильних світу цього - вождів, царів, королів, - зіграних Богданом Козаком. Відійшла в минуле сценічна постать Леніна (а цікаво було б порівняти її з посталями інших диктаторів), проте варто згадати, що навіть тогочасний обком, з дозволу якого той чи інший актор міг грати цього персонажа, не встояв, коли постановник п'єси "Правда" показав їм фото Богдана Козака в ролі Леніна. Схожість була настільки великою, що ідеологи готові були піддатись на містифікацію, повіривши, що це невідоме фото вождя, щойно знайдене в архівах. Так само вражаючим був слух актора на той чи інший образ. Втім, успіх сценічного образу вождя революції дав про себе знати - акторові заборонили грати Яго (як! після Леніна?!). Але Богдан Козак від Шекспіра не захотів відмовлятися, більше того, зумів переконати місцеву владу, що для актора замикається тільки на однопланових ролях - це творча загибель. Зіграв Яго настільки успішно, що в багатьох наступних виставах театру, в яких були персонажі з езуїтським єством, ролі діставалися йому. Він умів вивернути це єство, показати прірву зла,

сконцентрованого в людині.

Цікавий співбесідник з легкорухливою думкою, стриманий інтелектуал, щира, привітна людина - аж не вірилося, що може так різке перетворюватися в Макбета, Петра І - жорстоких тиранів-максималістів. Звідки з'являлась на сцені ота владна значущість, потужна внутрішня експресія? І без почту ставало зрозумілим, що це - володар.

І ще одна особливість творчості Богдана Козака. Вміння по-новому прочитати класичну, усталену, загальновідому річ. Талант інтерпретатора - не тільки від акторської майстерності, а й від ерудованості. Возного в хрестоматійній "Наталці Полтавці" І.Котляревського з шкільних років сприймаємо як комедійний персонаж, в якого немає жодних шансів на взаємність ні Наталки, ні глядачів. Таке собі посміховисько. І, пригадую, дивувала мене Терпилиха, - як вона не бачила нікчемності Возного? Чого вона вмовляла Наталку за нього заміж виходити? Одне слово, у відсутнього Петра зникнув суперник (персонажам не було чого хвилюватися), домагання Возного однозначно були приречені на поразку і... у п'єсі вихолощувалась суттєва проблема. Сьогодні, коли в суспільній свідомості відбулися зміни й питання - одружуватись з кохання чи з розрахунку - знову набрало ваги, п'єса

**Богдан Козак
в ролі Петра І
у виставі
“Павло
Полуботок”
за п'єсою
К.Буревія.
Режисер
Ф.Стригун.
Львівський
театр
ім.М.Занько-
вещької.**

Котляревського набула актуальності. У Богдана Козака Возний вражає почуттям власної гідності, викликає до себе повагу. Він по-справжньому закоханий в дівчину, а головне - є солідною партією для красуні-Наталки. Й тепер уже Петрові справді є чого поспішати до своєї коханої, а його друзі треба з шкіри вилазити, аби якимось “знешкодити” Петрового суперника. Возний, ставши особистістю, надав сенсу колізії. П'єса ожила. Виходить, немає прохідних ролей, все залежить від актора.

Отже, слово акторові.

- В театрі я найбільше ціную свободу самовиявлення. Маю кілька професій - свого часу закінчив технічне училище, філологічний факультет Львівського держуніверситету ім.І.Франка, знаю що таке робота. Театр же виявся для мене прийнятний, він найбільше відповідає моїм внутрішнім потребам. Мені тут приємно працювати, можу працювати по 24 години на добу і не втомлюватись. Почуваю себе вільним. Можливо, сьогодні наявність свободи сприймається як не дуже велика цінність. Та й сама професія акторська сприймається як щось євфемерне, інфер-

нальне, невловиме. Скінчилась вистава - й не лишається після неї нічого. Потім вистава сходиться зі сцени, поступаючись місцем новим прем'єрам. На зміну одній приходить інша - нічого усталеного. Справді, таким є наше життя. Отже, актор присвячує життя творенню марева? Справді, життя в театрі - це постійна зміна, яку можна порівняти із тим, що відбувається в природі. З одного боку, це сумно, а з іншого - ти відчуваєш закон змінності й власну підвладність цим змінам.

Дякуючи театрові, доля дала мені змогу проникнути в сутність чогось такого, чого я не можу сформулювати, а, може, й не хочеться його до кінця пізнавати. Незалежно від того, граєш ти роль, чи викладаєш, ти мусиш відчувати “тут і зараз, в цю хвилину”. Немає прив'язаності до того, що вже зроблено, не сушиш голови над тим, як його втримати. Творення - це найважливіше, а що буде пізніше - не хочеться думати.

Коли питання “за що я найбільше ціную театр?” ми звузили до нашого театру імені М.Заньковецької - то найцінніше тут - це люди, які мене оточують. Це партнер і режисер, з яким я працюю. Найважливіше

- їхня довіра до мене. І я найбільше ціную, коли людина не зраджує мене. Так мене заквашили ще в час формування як актора, з часу мого приходу в театр.

Насамперед, під час занять у студії при нашому театрі. Педагоги нас не зраджували. Формувала нас, учнів, атмосфера студії, якою керував Борис Тягно. Я дякую долі, що поруч опинився режисер Сергій Данченко. Пригадую, я грав у виставі “Людина за бортом”, а мою роботу на худраді піддали гострій критиці. І тоді режисер взяв вину за мої “недоліки” на себе. З того часу він став частиною мого ества. Актори - люди емоційні, тому цей випадок і досі пам'ятний, і досі лишається для мене етичним орієнтиром. Я й досі відчуваю мірило його порядності, інтелігентності. Я щасливий, що зустрів у своїй творчості таку людину.

Федір Стригун також цілком довіряє мені, і я вдячний йому за це. Я безмежно вдячний і Аллі Бабенко за те, що вона завжди давала простір для виявлення мого погляду на роль. Хоча як актор дисциплінований я постійно прислухався до режисера. Дякую й Володимирі Опанасенку, який приклав руку до того, що я опинився в театрі. Я зустрівся з ним у самодіяльності, грав у виставі “Місто на світанку” роль Аграновського, і саме він готував мене до вступу в театральну студію при театрі ім.М.Заньковецької. Після того наші творчі шляхи не раз перетиналися, двічі він приходив до театру й покидав його, і зродив у мені любов до поезії, пластичного вияву ролі.

Що вже казати про колег - акторів старшого покоління - Доміана Козачковського, Любов Каганову, Надію Доценко, Бориса Романицького, Олександра Гринька. Це люди, які стояли біля витоків формування мене як актора. Наведу бодай один факт їхнього піклування про мене. У виставі “Голубі олені” за п'єсою Олекси Колемійця я грав Кравцова. Якимось зателефонував мені Борис Романицький і повідомив, що хоче зайти до мене після вистави. Зайшов, привітався й каже: “Я переглядав свою бібліотеку і знайшов у ній книжку Саксаганського про роботу актора. Я хочу Вам її подарувати. Я спостерігаю за Вами і бачу, що Ви будете гарним актором театру імені Марії Заньковецької”.

Ви можете уявити, що це тоді значило для мене? Це не просто слова, це є енергетична передача чогось. Я тільки сьо-

годні це зрозумів. Актори того покоління, вони приїхали до Львова із Запоріжжя - володіли якоюсь таїною. Не тільки в грі, а й у ставленні до молодших. Вони вчили нас високої етичної культури. Вони ніколи не робили зауважень відразу після вистави. Тепер я розумію чому. Минав певний час, і ти вже ставав дещо відсторонений від ролі й міг тверезо сприйняти це зауваження. А, може, це було тому, що ці актори повинні були добре обдумати, перш ніж сказати. Бо якщо відразу робити зауваження - наштовхуєшся на емоції. Пригадую, я вже грав Яго у виставі "Отелло", і Надія Доценко каже мені: "Богдане, Ви дозволите мені зробити Вам зауваження?" А при цьому повідомляє, що дивилась репетиції, саму виставу кілька разів...

Як бачите, нас опікали і, окрім театральної студії, школа була і в колективі - як норма життя, норма поведінки. Хоча не все ми, молоді, приймали в роботі старших. Візьмемо режисера Олексу Миколайовича Ріпка, який чітко планував виставу, не визнавав імпровізації, а ми, навпаки, прагнули етюдності. Але як багато важила для нас його терпеливість, вміння чекати, доки оті акторські бунти перебродять. Скажу: те, що я вмю в театрі в аспекті театральності, відчуття залу, вміння орієнтуватись в часі й просторі - це завдяки Олексі Миколайовичу. Окрім того, цей режисер вмів чудово розподіляти акторів, умів творити ансамбль - й актори різних поколінь творили спектакль, ніхто не тягнув "ковдру на себе". Я сказав би, що ця культура ансамблевої гри взагалі властива театрові імені Марії Заньковецької. У нас майстер міг грати епізод, а початкуючий актор - головну роль, і нікого це не ображало. І, дай Боже, зберегти це надалі, тоді театр житиме. І сьогодні вже на наших плечах лежить завдання передати молодим оту культуру творчого спілкування, етичні засади.

Чи все, що доводилось грати, мене задовольняло? Мистецтво - це завжди форма, а зміст - це глибина особистості, яка цю форму виражає, - цю істину дала мені моя школа. Вона ж допомагала мені робити ролі на хорошому професійному рівні. У мене було кредо: яку б роботу в театрі не отримував, виконувати її професійно. Справа не в тому, що робиш, а у ставленні до роботи. Психологія - один із елементів культури. Це в мені було зак-

Богдан Козак у виставі "Гедда Габлер". Режисер Алла Бабенко. Львівський театр ім. М.Заньковецької.

ладено батьками, а потім підкріплено вчителями, майстрами сцени. А то була школа Курбаса (Д.Козачковський, Б.Тягно - вихідці з цієї школи). І, оскільки це було моє перше зіткнення з мистецтвом, то їхня робота справила на мене вирішальне значення. У них було глибоке відчуття стилю епохи. І загалом, і в найменшій деталі (поведінки, костюма тощо). Глядача цікавить не тільки персонаж, а й особистість, яка цей персонаж грає. Бо саме актор наповнює персонажа способом мислення, ритмами, які близькі й співзвучні нам. Актор відчуває, що треба зацентувати. Це чітко поставлена експлікація. Це велика школа акторів і режисерів.

У мене щаслива доля - я був бажаний майже для всіх режисерів. Жодного не було, хто б сказав, що не хоче працювати зі мною. У нас в театрі ніхто не забороняв ставити класику. Втім, і в сучасній драматургії я міг виразити себе. Для майстра-актора рівень драматургії не має значення. Драматургія - це завжди поле для імпровізації, для свободи. Згадаю один приклад. При всій повазі до Рябокляча наші актори переписали всю п'єсу "Марія Заньковецька". Нас навчили розуміти різні

стилі і в різних стилях працювати. Ми це розуміли й розуміємо сьогодні ("Невольника" не можна грати так, як грають вистави за Чеховим). Розуміння режисером, актором стилю автора - це показник рівня професіоналізму. У цьому - ще одна таїна наших акторів, бо майже всі вони мають університетську освіту. А перша студія 1959 року набиралась з останнього курсу ЛДУ. Це, до речі, характерно для театрів Мільтініса, Ірда. Не секрет, що українському акторові часто-густо бракує культури і треба спершу закінчувати університет, а не тільки театральної вуз. Характерно, що актори нашого театру ніколи не замикались тільки у своїй професії. Може, це традиція "Молодої Музи", коли поети, актори, художники, музиканти ходять на презентації, виставки, прем'єри одні до одних. Ця атмосфера або є, або її немає. У Львові вона є. Хто здатний відчути це місто, його архітектуру, увійти в цей потік (це знову-таки, властивість душі), значить, все в порядку. Тому я бачу в майбутньому своє місто столицею театральних фестивалів, як Едінбург. На наші запрошення всі радо відгукуються, їдуть, спілкуються - і це прекрасно!

Богдан Козак
у виставі
"Гедда
Габлер".
Режисер Алла
Бабенко.
Львівський
театр
ім.М.Заньковецької.

Богдан Козак - Майкл
Деделюк у виставі "Гуцулка
Ксеня" за Я.Барничем.
Режисер Ф.Стригун.

А якщо говорити про творче співіснування різних театрів - різних за розміром, за стилем - то гадаю, що дискусія про концепцію національного театру, яку започаткував журнал "Кіно-Театр", якраз своєчасна. Великі театри не мають змоги мобільно реагувати на зміни смаків. Потрібні малі сцени при театрах - це благотворно діятиме на розвиток нашого театру загалом. Найбільш сприятливим для цих сцен, на мою думку, був би Шекспір. Геній, в якому є багато темного, й це дозволяє застосовувати і Фрейда, і Юнга, і контрапункт, поєднати найбільш крайню умовність і найбільш крайній реалізм. У цього драматурга змішане комічне і трагічне, низьке і високе. Це ставили йому в докір (Толстой, наприклад), але це і є проникнення в людську суть. Шекспір побачив ті страшні суперечності, які не зникнуть, поки існуватиме людство, поки існуватиме держава зі своїм комплексом влади. У нього все це є. Єдине, про що слід пам'ятати, і що обов'язкове для акторів, - це вміння сприймати будь-яку ідею емоційно. А вона (ідея) вимагає володіння голосом, тілом, тобто, ми повертаємося до арсеналу засобів, тобто, до того, без чого немає актора (як піаніст без техніки своїх пальців зіграє Баха?).

*Записала
Лариса Брюховецька.
7 грудня 1997. Львів.*

